

УДК 37.01., 1945–1990“ (430)

Андрій Завальнюк –
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степена Дем'янчука (м. Рівне)

Тенденції розвитку шкільної освіти в федеративній республіці Німеччині (1945 р. – кін. 80-х рр. ХХ ст.)

Стаття презентує тенденції розвитку шкільної освіти в Західній Німеччині від часу закінчення Другої світової війни до часу об'єднання ФРН та НДР. Розвиток шкільної освіти Федеративної Республіки Німеччини від 1945 р. до поч. 90-х рр. ХХ ст. умовно поділяємо на три етапи: 1945 р. – кін. 50-х рр. ХХ ст.; поч. 60-х рр. ХХ ст. – поч. 80-х рр.; поч. 80-х рр. – поч. 90-х рр. ХХ ст.

У статті розглянуто особливості розвитку освіти післявоєнного періоду, зокрема документи, що регламентували розвиток освіти зазначеного періоду, проблеми післявоєнного періоду у функціонуванні шкіл (жахливий матеріально-технічний стан шкіл, велика кількість біженців, відсутність необхідних підручників, нестача вчителів), конфесійний розподіл населення, вирішення питання із забезпечення шкіл вчительськими кадрами, денацифікація змісту освіти, заснування шкіл різних типів та територіальний розподіл шкіл відповідно до світоглядної позиції (громадських (Gemeinschaftsschulen), християнських громадських (christliche Gemeinschaftsschulen), християнських міжконфесійних шкіл (christliche Simultanschulen), віросповідних та громадських шкіл (Bekenntnis- und Gemeinschaftsschulen), світських шкіл (Weltanschauungsschulen), атеїстичних шкіл (Bekenntnisfreie Schulen), приватних християнських шкіл); спроби та результати реформування шкільної освіти у Німеччині у період поч. 60-х рр. – поч. 80-х рр. ХХ ст.; практичне відображення положень реформ функціонування закладів шкільної освіти у період поч. 80-х рр. – поч. 90-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: школа, християнська школа, матеріально-технічний стан шкіл, вчителі, денацифікація, підручники, загальноосвітні школи, приватні школи, реформування освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Звернення до здобутків минулого, вивчення зокрема досвіду становлення й розвитку шкільної освіти Німеччини у післявоєнний період та періоду реформування освіти у ХХ ст. видається наразі надзвичайно актуальним для нашої країни, оскільки в сучасних умовах розвитку – військових дій на сході країни, існування великої кількості переселенців, проблем духовного занепаду та зневір'я, матеріально-фінансового забезпечення – як ніколи гостро постає питання пошуку нових шляхів у царині навчання і виховання, здійснення реформ, направлених на покращення якості навчально-виховного процесу в школах, усвідомлення власної ідентичності та духовно-моральне пробудження нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливими для нашого дослідження визначаємо праці таких німецьких дослідників, як О. Анвайлер, (O. Anweiler), Д. Беннер (D. Benner), Х. Глазер (H. Glaser), Ф. Хількер (F. Hilker), Г. Клухерт (G. Kluchert), Б. Міхаель (B. Michael), Х. Лукас (H. Lukas), Г. Піхт (G. Picht). Ми послуговувалися також працями таких американських дослідників, як Б.-Р. Маккласкі (B. R. McClaskey), Е.-Й. Хюлла (E. J. Hulla), Х.-П. Пільгерт (H. P. Pilgert), а також використовували статистичні дані та факти, наведені у церковних часописах, документах, газетах, результати роботи науково-дослідних інститутів, зокрема робочої групи інституту Макса Планка в Мюнхені (Max-Planck-Institut).

Завданням нашої роботи є дослідження тенденцій розвитку шкільної освіти в Федеративній Республіці Німеччині у період від 1945 р. до кін. 80-х рр. ХХ ст.)

Виклад основного матеріалу дослідження. Із закінченням війни на початку травня 1945 р. закінчилась ера націонал-соціалізму в Німеччині, а влада у країні перейшла до союзників (Англії, Франції, США та Радянського Союзу). Рада союзників повинна була вирішувати усі питання, що стосувалися подальшого розвитку Німеччини, та, випрацювати головні напрями провадження загальнодержавної політики. В угоді союзників від 2 серпня 1945 р. основними цілями шкільної освіти регламентували демілітаризацію, денацифікацію та демократизацію школи [7, с. 223]. Однак через різницю в ідеологічних поглядах керування на своїй території здійснювалося кожною із чотирьох держав на власний розсуд. Перший документ, який регламентував загальні принципи розвитку освіти на територіях, підконтрольних Англії, Франції та США було прийнято лише 25 червня 1947 р. Положення, що проголошувалися у меморандумі, були обов'язковими для виконання на усіх землях, підконтрольних союзникам. Виключенням були східнонімецькі землі, на яких відповідно до наказу № 40 Радянської військової адміністрації «Про підготовку шкільної діяльності» від 25 серпня 1945 р. уся система шкільної освіти повинна була перебудуватися на кшталт освіти

Радянського Союзу. Поява цього наказу спричинила закриття усіх приватних закладів освіти, зокрема й конфесійних, а відкриття нових приватних шкіл було заборонено.

Наприкінці Другої світової війни матеріально-технічний стан шкільних приміщень у Німеччині був жахливим: більшість шкіл були повністю зруйновані, а ті шкільні будівлі, що були збережені, використовувалися для інших цілей. До кінця війни більшість німецьких шкіл не функціонували, а уся система освіти, як зазначає дослідник Е.-Х. Хельмрайх (E.-Chr. Helmreich), «являла собою цілковитий хаос» [2, с. 210]. Таким чином, здійснювати повноцінне навчання на теренах країни видавалося неможливим. Ситуація у маленьких містах та сільській місцевості була кращою, але наявні там школи не могли покрити усіх потреб, оскільки у до- та післявоєнний період спостерігалися високі показники народжуваності, великим був також процент евакуйованих, біженців та силоміць переселених. Статистичні дані яскраво ілюструють складність усієї ситуації із переселенцями у Німеччині. Так, на 13 вересня 1950 р. у Німеччині налічувалося 116 300 учнів віком від 6 до 14 років та 503 500 учнів віком від 14 до 18 років, які були насильно переселеними з інших місцевостей. До цієї кількості слід також врахувати біженців із Східного Берліна та зони російської окупації, які переселилися на схід. 1950 р. загальна кількість таких біженців склала 1 550 тисяч осіб, у наступні роки спостерігалася тенденція до збільшення цієї кількості, що робило ситуацію із забезпеченням учнів школами надзвичайно важкою [11, с. 193].

Варто відмітити, що і на територіях, підконтрольних Радянському Союзу було багато біженців. Статистичні дані доводять, що 1950 р. у НДР при загальній кількості населення близько 17,6 мільйонів, частка біженців складала 4,6 мільйони (26,14 %), у той час, як у Західній Німеччині процентна частка біженців була меншою, зокрема при кількості населення 47,7 мільйонів кількість біженців складала 7,9 мільйонів (16,56%). Таке переселення народів стало передумовою змін і у релігійній належності населення, див. також табл. 1 [5, с. 266].

Таблиця 1

Конфесійний розподіл населення Німеччини

Територія	1939		1946	
	Протестанти	Католики	Протестанти	Католики
ФРН	49,2 %	45,8 %	50,2 %	45,8 %
НДР	86,8 %	6,1 %	81,6 %	12,2 %
Берлін	70 %	11,3 %	71,4 %	10,9 %
Німеччина	60,6 %	33,3 %	59,7 %	35 %

Як видно із таблиці 1 у Східній Німеччині у післявоєнний час спостерігається приріст католицького населення. Змішування різних конфесій призвело до того, що на суто католицьких чи протестантських землях з'являлося доволі значне представництво іншої конфесії. Особливо великі групи протестантських біженців оселилися у традиційно католицьких землях Північні Вестфалії (Nordrhein-Westfalen), Райнланд-Пфальц (Rheinland-Pfalz), Бадені (Baden) та Вюртемберг-Хоенцолерн (Württemberg-Hohenzollern), у той час, як на традиційно протестантських землях Гессен (Hessen) та Баден-Вюртемберзі (Baden-Württemberg) оселилося багато католиків. Такі зміни у конфесійному складі населення ускладнювало процес навчання у школах, оскільки церкви вимагали поновлення функціонування конфесійних шкіл.

Період розвитку шкільної освіти від 1945 р. до кінця 50-х рр. ХХ ст. можна охарактеризувати слоганом канцлера Аденауера, партія якого регламентувала розвиток освіти означеного часу як «освіта без експериментів». Питання освіти на кожній із окупованих союзниками територій повинні були регулюватися тимчасовими постановами, які б «відповідали місцевим традиціям та враховували бажання німецьких громадян [3, с. 269]».

Визначальним для розвитку освіти означеного періоду була програма Християнсько-демократичного союзу Німеччини (ХДС), основні положення якої передбачали: 1. гарантію батьківських прав; 2. церковне управління релігійною шкільною освітою; 3. моральне відродження німецької нації через навчання «справжньої гуманності»; 4. збільшення вимог для бажаючих навчатися у вищих школах [1, с. 65]. При цьому акцентували на поверненні та плеканні німецької освітньої історичної традиції догітлерівських часів, яка визнавалася гідною наслідування. Таким чином, пропонувалося повернутися до трьохступеневої системи шкільної освіти і до практики релігійного навчання Веймарської республіки. Та хоча відповідно до положень Веймарської конституції громадську школу (Gemeinschaftsschule) регламентували основним типом загальноосвітньої школи, через відсутність певного закону про освіту на практиці домінуючою залишилася конфесійна модель шкільної освіти. Стаття 7 Конституції Німеччини 1949 р. визначала державний нагляд за закладами освіти, але водночас й надавала можливість засновувати приватні заклади шкільної освіти. Слід відзначити, що положення, зазначені у конституції Німеччини, були направляючими для федеральних земель, однак через верховенство конституцій земель на кожній адміністративній території могли бути свої особливості впровадження задекларованих положень. Для узгодження діяльності держави й федеральних земель 1948 р. було утворено Постійну конференцію міністрів культур земель (Ständige Konferenz der Kultusminister), а від 1953 р. Німецьку комісію з питань виховання й освіти (Deutscher Ausschuss für das Erziehungs- und Bildungswesen). Результатом діяльності цього органу було прийняття плану перебудови усієї системи шкільної освіти, відповідно до якого діяльність шкільних закладів освіти різних земель повинна була відповідати однаковим критеріям та принципам.

Однією з нагальних проблем, що стояла перед шкільною освітою Німеччини післявоєнного періоду, була нестача вчителів. Відомо, що у часи панування націонал-соціалізму більшість вчителів шкіл були членами націонал-соціалістичних спілок та об'єднань, а тому стали жертвами денацифікації. Так, 1946 р. в американській зоні більша половина вчителів була звільнена. На територіях, підвладних Радянському Союзу, звільнено було близько 80 % вчителів [8, с. 120]. Найбільш сприятливою ситуація була на територіях, підвладних Франції, де більшості вчителів шкіл вдалося зберегти їхні посади.

На місце звільнених вчителів на роботу приймали вчителів із числа біженців. Проведена політика денацифікації призвела також до того, що вчительські посади отримали багато представників релігійних громад, зокрема католицьких орденів, вчительська діяльність яких у часи націонал-соціалізму була забороненою.

Процес денацифікації торкнувся не тільки вчителів, але й навчальних планів. Усі підручники були перевірені союзниками і тільки після цього їх дозволяли використовувати у школах. Так, до серпня 1946 р. відділом з питань навчання й релігії при американському військовому уряді було перевірено 66 підручників, із яких 44 було дозволено використовувати у повному обсязі, 21 – частково, і, лише на один підручник було накладено заборону [10, с. 256]. Зазвичай ті підручники, що були допущені до використання частково, містили лише невелику кількість забороненого матеріалу, після видалення якого підручники дозволялося використовувати.

Відповідно до положень загальнонімецької конституції 1949 рр. та конституцій федеральних земель на більшості території країни навчання у школі розпочинали із відвідин чотирьохрічної основної школи (Grundschule), виключенням були Берлін і Бремен, де період навчання в основній школі становив шість років, а також Баварії, де залежно від округу навчання в основній школі могло тривати від чотирьох до шести років. Після закінчення початкової ланки учні мали можливість продовжити навчання у старших класах народної школи (Volksschule), середній школі (Mittelschule) або у різних типах вищих шкіл, гімназіях (Gymnasium), вищих школах (Oberschulen). Обов'язковим відвідування шкіл було до 14 років, і лише у деяких землях, як Шлезвіг-Гольштайн, Бремен, Гамбург і у Берліні – до 15 років. Учні, які не виявили бажання до навчання у вищих школах, повинні були до вісімнадцятирічного віку відвідувати професійну школу (Berufsschule), навчання у якій відбувалося лише у чітко визначені дні та мало сильну прив'язку до підприємства, на

якому учні в подальшому могли бути працевлаштованими. Навчання у всіх школах було безкоштовним, у старших класах вищих шкіл в деяких землях вводилася плата, хоча через деякий час плату за навчання було скасовано.

У конституції кожної федеральної землі існували різні позначення щодо загальноосвітніх шкіл. Так, у Берліні послуговувалися визначенням «школа» („Schule“), у Нижній Саксонії та у колишній землі Вюртемберг-Хоенцоллерн – християнська школа (Christliche Schule), в Бремені, Гамбурзі, Шлезвіг-Гольштайн та Гессені – громадська школа (Gemeinschaftsschule), у колишній землі – Вюртемберг-Баден – християнська громадська школа (christliche Gemeinschaftsschule), у Бадені – християнська міжконфесійна школа (christliche Simultanschule), у Баварії – віросповідна та громадська школа (Bekenntnis- und Gemeinschaftsschule), у Райнланд-Пфальц – віросповідна та християнська міжконфесійна школа (Bekenntnis- und christliche Simultanschule), в Саарланд – віросповідна школа (Bekenntnisschule), а у Північному Рені-Вестфалії послуговувалися відразу чотирма поняттями – віросповідна (Bekenntnisschule), громадська (Gemeinschaftsschule), світська (Weltanschauungsschule) та атеїстична школи (Bekenntnisfreie Schule). Таке територіальне розмаїття у назвах шкіл є яскравим свідченням того, наскільки суперечливим у Німеччині післявоєнного періоду були погляди на питання організації й функціонування шкільної освіти.

Переважна кількість середніх та вищих шкіл були громадськими школами (Gemeinschaftsschulen). Однак такий розподіл не дає повної картини градації освітнього ландшафту, оскільки існувало багато місцевостей, у яких школи мали офіційний статут громадських, однак через значну перевагу населення однієї конфесії були по суті конфесійними. Відповідно і у конфесійних школах через змішення населення навчалися діти різних конфесій, що робило їх міжконфесійними. Так, у Баварії, землі, де конфесійні школи мали найбільшу частку, лише 22,7 % католицьких конфесійних шкіл відвідували тільки діти-католики, у той час, як лише у 11,9 % протестантських шкіл навчалися виключно діти протестантів. 17 % дітей-протестантів відвідувало католицькі школи, у той час, як тільки 1 % дітей-католиків відвідували протестантські школи. [9, с. 43].

Загалом у всій Західній Німеччині 42 % усіх учнів, що відвідували народну школу (Volksschule) були учнями католицьких конфесійних шкіл, 41 % – громадських шкіл, 17 % – протестантських конфесійних шкіл. Таким чином, майже третина учнів-протестантів відвідувала громадську школу, у той час, як лише восьма частина учнів-католиків навчалася у такому типі шкіл.

Поряд із державними конфесійними школами церкви мали також право на заснування приватних конфесійних шкіл. Дозвіл на заснування такої школи надавався у тому випадку, якщо школа відповідала усім вимогам, які висували і до державних шкіл. Народні ж школи (Volksschulen) дозволяли засновувати лише за наявності особливої педагогічної мети або за поданням клопотання батьками та обґрунтування необхідності функціонування у певній місцевості такої школи. У різних федеральних землях положення щодо заснування приватних конфесійних шкіл були різними. Так, у Бремені і на деяких територіях Нижньої Саксонії приватні загальноосвітні конфесійні школи були заборонені, у Баварії та Райнланд-Пфальц діяльність таких шкіл була закріплена у конституції. Часто право на заснування приватних конфесійних шкіл надавалося після опитування батьків, чий голос і були вирішальними.

Слід відмітити, що особливо сприятливим до функціонування приватних, зокрема католицьких шкіл, був уряд Гамбурга, який усіляко підтримував діяльність й функціонування приватних шкіл. Так, приватні конфесійні школи у Гамбурзі повністю забезпечувалися державою усім навчальним приладдям, 90 % вчительських зарплат також сплачували із державного бюджету .

Обробка чисельних статистичних даних дозволяє зробити висновок про існування у період від 1945 р. до поч. 60-х рр. ХХ ст. певних недоліків у системі шкільної освіти зазначеного періоду, серед яких найвагомими визначаємо такі: надзвичайно великий селективний характер вищих шкіл, а разом з тим і вагомі соціально-селективні наслідки прийнятої шкільної структури, як сильне зневаження дівочої освіти, а також велика прірва між рівнем міських та сільських закладів шкільної освіти.

Період від 60-х рр. – поч. 80-х рр. XX ст. можна охарактеризувати як час здійснення реформ у галузі шкільної освіти Німеччини. Варто зазначити, що у цей період загалом спостерігається активізація служителів церков у життєдіяльності шкіл. Ще 1958 р. на засідання Генерального синоду Євангельської церкви Німеччини у Берліні було прийнято резолюцію, у якій Євангельська церква Німеччини чітко озвучила свою відповідальність за виховання підростаючого покоління, але водночас заявила про те, що школа не потребує офіційного церковного піклування. Результатом такої позиції церкви у 60-х рр. XX ст. була зміна у переважній більшості федеральних земель моделі конфесійної школи та громадську школу. У деяких землях, як Північний Рейн-Вестфалія, Саарланд, Нижня Саксонія, Баден-Вюртемберг та Баварія за школами було закріплено назву християнських закладів, а суто конфесійні школи функціонували лише, якщо були засновані та знаходилися під опікою церкви.

На початку 60-х рр. у науковій літературі з'являється низка статей щодо загального стану шкільної освіти, які характеризували стан освіти означеного періоду, як катастрофічний. Найбільше критика стосувалася сильної диференціації німецької школи, тобто неможливості навчання у вищих школах, зокрема гімназіях, усіх бажаючих, і, як результат – відсутність кваліфікованих робочих кадрів та загроза стагнації економіки. Так, дослідник Херлінц (Herrlitz) зазначає, що тільки в освітній галузі у зазначений період існувала потреба у 50 000 вчителів [4, с. 172].

Для вирішення проблемної ситуації в освіті 1965 р. було утворено «Німецьку раду з питань освіти» («Deutscher Bildungsrat»), яка стала наслідницею Німецької комісії з питань освіти (Deutscher Bildungsausschuss). Метою новоутвореного органу було інтегрування науковців та представників освітніх структур до вирішення проблемної ситуації, що склалася.

Суттєві зміни у галузі шкільної освіти Німеччини починають відбуватися від 1972 р. із прийняттям Конференцією міністрів культур (Kultusministerkongferenz) рішення про проведення реформи старшої школи – гімназій. Відтепер навчання у гімназіях проводилося за трьома основними напрямками: мовно-літературно-мистецьким, суспільно науковим та математично-природничо-технічним. Слід також зазначити, що зміни відбувалися не тільки в організаційному плані гімназій, а стосувалися й дидактичних питань. На зміну застарілим сталим навчальним планам часів Веймарської республіки почали з'являтися нові експериментальні плани та цільові рекомендації, націлені на передачу практичних сучасних знань та такі, що давали більше простору для діяльності вчителя.

Німецька рада освіти (Deutscher Bildungsrat) рекомендувала введення ступеневої освіти, яка мала починатися із елементарної освіти у дошкільних освітніх закладах, після чого навчання продовжувалося у початковій ланці (Primarbereich), і охоплювало, як і раніше, класи з першого по четвертий. Запропонована реформа шкільної освіти повинна була урівняти шанси учнів з різних верств населення на здобуття освіти.

Хоча шкільний концепт Німецької Ради з питань освіти (Deutscher Bildungsrat) не було повністю втілено у життя у період реформ 1965–1975 рр., однак окремі його положення знайшли практичне відображення у функціонуванні закладів шкільної освіти періоду поч. 80-х рр. – поч. 90-х рр. XX ст. Вважаємо за потрібно відмітити, що, наслідком прийнятих реформ був, перехід від початкової ланки (Grundschule) до середньої I ступеня (Sekundarstufe I) у деяких федеральних землях став здійснюватися поступово, або через подовження терміну навчання початкової школи до 6 класу, або через існування 2-х років навчання (5-6-і класи), яке не відносили до певного типу школи, що дозволяло учням більше розкрити й усвідомити свої нахили та здібності перед диференційованим навчанням у старшій школі.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Розвиток освіти Німеччини післявоєнного періоду визначали держави-переможці у Другій світовій війні, взірцем шкільної освіти для Західної Німеччини слугувала система освіти догітлерівських часів. Серед історичних передумов розвитку конфесійної шкільної освіти у Німеччини післявоєнного періоду визначаємо такі: жахливий матеріально-технічний стан шкіл, нестача вчительських кадрів, відсутність необхідних підручників, наявність великої кількості біженців. У цей період більшість загальноосвітніх шкіл на Заході Німеччини регламентували себе християнськими закладами освіти, у той час,

як на Сході Німеччини християнські школи, як державні, так і приватні були заборонені. Наслідком реформістських зусиль наприкінці 80-х рр. XX ст. слід визнати загальну модернізацію освіти, орієнтацію на якість освіти, визнання єдиної школи, суттєве збільшення кількості абітурієнтів, розбудову існуючих закладів освіти.

Джерела та література

1. Glaser H. Kleine Kulturgeschichte der Bundesrepublik Deutschland 1945-1989 / H. Glaser. – Berlin : Fischer Taschenbuch Verlag. – 336 s.
2. Helmreich E.-Chr. Religious Education in Germany II : Postwar Measures / E.-Chr. Helmreich // Current History. – Nr. XIX. – 1950. – S. 210-216.
3. Helmreich Chr. Religionsunterricht in Deutschland. Von den Klosterschulen bis heute / Chr. Helmreich. – Hamburg : Furche Verlag, 1966. – 424 s.
4. Herrlitz H.-G. Deutsche Schulgeschichte von 1800 bis zur Gegenwart. Eine Einführung / H.-G. Herrlitz, W. Hopf, H. Titze, E. Cloer. – Weinheim und München: Juventa Verlag, 2005. – 4. Auflage. – 292 s.
5. Kirchliches Handbuch : Amtliches statistisches Jahrbuch der katholischen Kirche Deutschlands. – Köln, 1944–1951. – S. 219-238.
6. Kluchert G. Glaubensunterricht in der Säkularität / G. Kluchert, A. Leschinsky // Christenlehre und Religionsunterricht. Interpretation zu ihrer Entwicklung 1945–1990. – Comenius Institut : Weinheim, 1998. – S. 1-113.
7. Michael B. Politische und wirtschaftliche Grundsätze für die alliierte Verwaltung Deutschlands nach dem Potsdamer Abkommen (1945) / B. Michael, H.-H. Schepp. – Politik und Schule von der Französischen Revolution bis zur Gegenwart. Eine Quellensammlung zum Verhältnis von Gesellschaft, Schule und Staat im 19. und 20. Jahrhundert. – Bd. 2. – in 2 Bd. – Frankfurt a. M., 1973/74. – 566 s.
8. Lidell H. Education in Occupied Germany / H. Lidell. – Paris : Librairie Marcel Riviere et Cie, 1949. – 390 s.
9. Lundgreen P. Sozialgeschichte der deutschen Schule im Überblick / P. Lundgreen. – Bd. 2. – in 2 Bd. – Göttingen : Vandenhoeck&Ruprecht Verlag, 1980. – 168 s.
10. Murray G. Denominational Education in Germany. Britisch HQ/Educ/82350 // INT : Intelligence and Information Section. – 1948 – S. 240-289.
11. Statistical Pocketbook on Expellees. – Wiesbaden, 1953. – 348 s.

Завальнюк Андрей. Тенденции развития школьного образования в Федеративной Республике Германии (1945 г. – кон. 80-х гг. XX в.). Статья представляет тенденции развития школьного образования в Западной Германии от времени завершения Второй мировой войны до времени объединения двух немецких государств в единую державу. Развитие школьного образования Федеративной Республики Германии от 1945 г. до нач. 90-х гг. XX ст. условно делим на три этапа: 1945 г. – кон. 50-х гг. XX ст.; нач. 60-х гг. XX ст. – нач. 80-х гг.; нач. 80-х гг. – нач. 90-х гг. XX ст. В статье представлено развитие образования в послевоенный период: документы, которые регламентировали развитие образования в указанный период, проблемы функционирования школ послевоенного времени (плохое материально-техническое обеспечение, большое количество беженцев, отсутствие необходимых учебников, недостаток учителей), конфессиональное деление населения, решение вопроса с обеспечением школ учительскими кадрами, денацификация содержания образования, основание школ разных типов и территориальное распределение школ в соответствии с мировоззренческой позицией (общественных (Gemeinschaftsschulen), христианских общественных, (christliche Gemeinschaftsschulen), христианских межконфессиональных (christliche Simultanschulen), вероисповедных и общественных (Bekenntnis- und Gemeinschaftsschulen), светских (Weltanschauungsschulen), атеистических (Bekenntnisfreie Schulen), частных христианских школ; попытки реформирования образования в период нач. 60-х гг. – нач. 80-х гг. XX ст.; практическое отображение полостей реформ функционирования учреждений школьного образования в период нач. 80-х гг. – нач. 90-х гг. XX ст.

Ключевые слова: школа, христианская школа, материально-техническое состояние школ, учителя, денацификация, учебники, общеобразовательные школы, частные школы, реформирование образования.

Zavalnyuk Andrei. The tendencies of the school education development in the Federal Republic of Germany (1945-in the late 1980s). The actuality of our scientific research is determined by the necessity for the historical analysis of the school education development in Germany. This country is famous for its advantages in the field of Education, Science, and Technology; has a developed system of the school education; and is distinguished by the quality of education and upbringing. We consider that learning the positive advantages of the past, namely the experience of the German school education establishment and development in post-war time and in the period of educational reformation in the 20th century is actual nowadays. Taking into consideration the conditions in which our country is - military actions in the East part of Ukraine, a great number of the refugees, spiritual decline and despair, financial security, we think that it is more significant than ever before. It is high time to raise a question of searching new ways in the sphere of education and upbringing, to perform reforms for improving the quality of the educational and upbringing process at schools, inculcating the sense of identity, and spiritual and moral revival of the nation. Among the historical preconditions of the school confessional development in Germany in the post-war period, we underline the following ones: appalling material and technical state of the schools, lack of teachers, shortage of textbooks, a great deal of refugees. In those times, the most part of the comprehensive schools in West Germany proclaimed themselves Christian educational institutions, meanwhile in East Germany the Christian schools, both state and private, were prohibited. As a result, of the reform efforts in the late 1980s, one should recognize the general modernization of the education, orientation to the quality of education, single school recognition, enlargement of the applicants, and enlargement of the existing educational establishments.

Keywords: school, Christian school, material and technical state of the schools, teachers, denazification, textbooks, comprehensive schools, private schools, educational reform.